

Els Vallespí, músics de Torroella

Als benvolguts germans Enric i Josep VALLESPÍ, que han fet possible aquest treball amb el valuosíssim ajut de la seva aportació documental i testimonial.

Els Vallespí rediquen a l'Empordà

Sense profunditzar massa en la qüestió, els Vallespí han estat considerats empordanesos de soca i arrel, apreciació que no coincideix pas amb la realitat, ni de bon tros. Tot i que no hem pas volgut confeccionar l'arbre genealògic d'aquesta família de músics, sabem que el primer Vallespí vingut a l'Empordà va ésser en Joaquim Vallespí. Aquest fet es produí a mitjan segle passat. Joaquim Vallespí era fill de la localitat de Vilalba dels Arcs (Terre Alta), a la província de Tarragona. Aquesta família degué gaudir i gaudeix encara d'un cert prestigi a nivell local, car vers els anys cinquanta un Vallespí emparentat amb els seus homònims empordanesos, era batlle de Vilalba dels Arcs, fet que comprovà Enric Vallespí amb motiu d'unes actuacions de la cobla-orquestra «Els Montgrins» a l'esmentada comarca.

El més probable és que els Vallespí fossin propietaris d'algunes terres (vinya, oliveres, blat), les quals degueren ésser menades per l'hereu. Joaquim Vallespí que, ben segur, era fadristern, decidí allunyar-se de la seva vila nadiua atesa la limitació dels seus recursos, cosa que no ens ha de sorprendre gens, car la població d'aquesta comarca es veu afectada per un procés regressiu irreversible, conseqüència directa de l'emigració de la gent.

L'ebanista

En abandonar Vilalba dels Arcs, als vint anys, Joaquim Vallespí radicaria a La Bisbal. Per quina raó escollí aquesta població no ho sabem pas del cert.

Segui com vulgui, el cas és que en Joaquim Vallespí arribà a posseir i regentar un taller propi d'ebanista a La Bisbal, activitat que li permeté defensar-se normalment la vida. Els seus descendents conserven alguns rebuts i factures que acrediten prou el bon funcionament d'aquest petit negoci. Es maridà amb Enriqueta Simon, bisbalenca, i tingueren dos fills: Joaquim (que morí als quinze anys) i Enric.

Al marge de la seva dedicació a l'ofici d'ebenista, no se li conegué cap altra activitat. Vull dir amb això que en Joaquim Vallespí no tingué cap mena de vinculació amb els músics ni amb la música.

Taps de suro i música

El primer Vallespí músic havia d'ésser el seu fill Enric, nascut a La Bisbal l'any 1.858. Sembla que quan l'Enric encara era infant la família Vallespí es traslladà, a Torroella de Montgrí.

De jove, Enric Vallespí anà a treballar a les fàbriques de taps de suro de Palafrugell, activitat que aleshores es trobava en la seva època d'or, aplegant molta gent al seu entorn. Fruit dels seus contactes amb els palafrugellencs fou la seva decidida vocació musical.

La vila de Palafrugell, de sòlida tradició agrària (vinyes sobretot) inicià la seva dedicació a l'artesanía dels taps de suro a partir de la plaça vuitcentista de la fil·loxa.

Amistats decisives

El jove Enric Vallespí visqué durant uns quants anys immers dins aquest ambient i participà, ben segur, en alguna d'aquestes iniciatives. Sabem del cert que fou gran amic del famós avi Gich, un dels primers directors de «La Taponera», que també havia estat capdavanter de la cobla-orquestra de Palafrugell anomenada «La Vella», avantpassada de «La Principal», de Palafrugell, creada l'any 1.890. Segons sembla, l'avi Gich, «un esperit autènticament musical», (1) havia estat un instrumentista de fiscorn molt reputat. Un altre bon amic palafrugellenc de l'Enric Vallespí fou en Frederic Torrent «Torrat», instrumentista de flauta i tiple i després de contrabaix, futur component de la cobla «La Principal» de Palafrugell, juntament amb el seu fill Joaquim, que havia estat fundador de «La Farnense» i anys a venir flabiolaire de «La Principal» de La Bisbal.

A rel d'aquests contactes iniciaria el seu aprenentatge musical al costat del vell Gich i d'en Frederic Torrent, ensinistrat-se en el domini del clarinet

(1) Josep Pla. «L'Empordanet». Biblioteca Selecta. Barcelona 1.954.

Enric Vallespí i Simón
1857 - 1931

i la tenora. Un altre músic que directament o indirectament havia d'influir en la seva vocació de clarinetista era, sens dubte, en Trifon Bonany, la màxima figura musical del seu temps. En Trifon Bonany havia estat deixeble predilecte del mestre Romero, professor del Conservatori de Madrid. De molt jove guanyà unes oposicions duríssimes obtenint la plaça de primer clarinet a la «Banda de Alabarderos» de Madrid. Posteriorment obtingué la plaça de primer clarinet de l'orquestra del Teatre del Liceu, de Barcelona. Simultàniament formava part de l'orquestra «Els Fatxendes» de Sabadell i posteriorment col·laborà amb els «Escalas» de Barcelona. Tant l'una com l'altra eren considerades entre les millors de la seva època. Segons sembla, l'any 1.880 en Trifon Bonany prengué part en un concurs internacional de clarinetistes celebrat a la ciutat francesa de Beziers. Entremig de tots els participants, la major part dels quals disposaven dels aleshores moderns instruments dotats de sistemes de claus tipus Bohem, en Trifon obtingué el primer premi, concursant amb un instrument antiquat dels de «tretze claus», segons l'invent del clarinetista Ivan Muller, que datava de l'any 1.811. No cal dir que en Trifon deixà bocabadats no sols als seus col·legues i rivals al concurs, sinó també al públic assistent i membres del jurat. Més endavant entraria a formar part de «La Principal» de Palafrugell on restaria més de trenta anys tocant, segons les conveniències i necessitats, el flabiol la tenora o el tible, havent dirigit també «La Taponera». Deixà tot un estol de deixebles i un record imborrable. Necessàriament Enric Vallepí, clarinetista joveníssim, havia de restar encisat davant les gestes d'en Trifon Bonany i el seu riquíssim anecdotari. I sembla més que probable la participació directa del famós Trifon en algun afer relacionat amb l'Enric Vallespí, car aquest, després d'haver format part d'algunes petites agrupacions de la comarca del Baix Empordà fou contractat vers l'any 1.880, per l'orquestra «Els Fatxendes» de Sabadell, a la qual pertanyé durant un temps i de la que també havia estat component tal com acabem de veure, el ja esmentat Trifon Bonany. «Els Fatxendes» venien a l'Empordà a cercar instrumentistes per a la seva orquestra atrets per l'aurèola de prestigi que aleshores ja tenien els músics de la nostra terra, sobretot a rel de les diverses actuacions de les cobles empordaneses a Barcelona.

Neixen «Els Montgrins»

La seva estada a l'orquestra «Els Fatxendes» no degué ésser gaire llarga car fou cridat tot seguint pel seu bon amic de Torroella Pere Rigau per tal d'entrar a formar part de la cobla «El Barretó», que dirigia el vell «Barretó», o sia en Joan Rigau. Després passà, juntament amb els Rigau (pare i fill) i altres músics a l'orquestra «La Juventud Torroellense», dirigida per Pere Rigau. L'existència d'aquesta cobla torroellenca fou descoberta en data molt recent encara gràcies a un document aparegut a l'arxiu familiar dels Vallespí. Es tracta del contracte d'un músic, Salvi Marín, realitzat l'any 1.884, en el qual s'especifiquen una sèrie de detalls relatius a l'orquestra que el llogava i on apareixen les signatures de diversos components de l'esmentada agrupació.

ció, que no és altra que «La Juventud Torroellense». Totes aquestes informacions foren oportunament donades a conèixer per l'estudiós de la nostra vila Pere Castells al llibre de la Festa Major (1.974).

Tot seguit Enric Vallespí seria co-fundador dels «Montgrins» (1884) al costat d'en Pere Rigau «Barretó», encarregant-se, juntament amb aquest, de la representació de l'esmentada cobla.

Segon premi a les Festes de la Mercè

L'any 1.902 «Els Montgrins» assoliren un gran èxit al concurs de cobles celebrat a Barcelona amb motiu de les Festes de la Mare de Déu de la Mercè. Aquests certamens barcelonins eren promoguts pel jove regidor i futur polític Francesc d'A. Cambó i Batlle, fill de l'Empordà. En l'edició corresponent a l'esmentat any 1.902 el primer premi va ésser compartit per les cobles «La Principal» de La Bisbal i de Perelada i el segon per les cobles «Els Montgrins», de Torroella de Montgrí i «Unió Cassanenca», de Cassà de la Selva. Enric Vallespí, un dels protagonistes de la gesta, recorda sempre més el fet anecdòtic que es produí. Després del repartiment de premis Francesc d'A. Cambó, membre del jurat i representant del municipi, procedí a lliurar als capdavaners de totes les cobles participants l'import de la subvenció que se'ls donava per tal de satisfer les despeses ocasionades pel viatge, allotjament, etc. El director d'una de les cobles actuant, que no s'havia distingit precisament per la categoria musical de les seves interpretacions, manifestà que, segons el seu parer, el jurat havia fet una injustícia, car sols «Els Montgrins» eren mereixedors del segon premi. La resposta d'en Cambó sorgí ràpida i contundent: «Potser sí que no hem fet prou justícia. Tal vegada «Els Montgrins» mereixien el premi tots sols, però el que és vosaltres no us heu guanyat ni la subvenció que us donem».

La mort d'en «Barretó»

Pere Rigau «Barretó» havia de morir abans de complir els quaranta anys (1.909). Durant el curs de la seva malaltia ja es va fer càrrec de la direcció de la cobla «Els Montgrins», amb caire provisional, el seu col·laborador Manel Sánchez, des del mes de gener fins l'octubre de l'esmentat any 1.908. A partir del mes d'octubre fou encomanada la tasca del «Barretó» (flabiolaire i capdavanter artístic) al jove instrumentista i futur compositor Vicenç Bou, que havia ingressat als «Montgrins» a principis de segle (1.903), procedent de la cobla «La Lira», de Torroella de Montgrí una de les més antigues de Catalunya (2), de la qual havien format part el seu pare Genís Bou i els seus oncles Francesc Josep i Genís Geli.

Aquell mateix any 1.908 havia abandonat «Els Montgrins» Enric Vallespí decisió que de cap manera cal relacionar amb la malaltia i mort del seu gran

(2) Pere Castells. «Memoria del maestro Vicenç Bou». Llibre de la Festa Major. Torroella de Montgrí, 1.962.

amic Pere Rigau. Enric Vallespí deixà «Els Montgrins» per tal de donar pas al seu fill també anomenat Enric (Enriquet). Sembla que el pare Vallespí va ésser pressionat pels seus companys a fi que no s'allunyés de la cobla, però ell argumentà que el que pretenia era deixar el camí lliure al seu fill i deixeble, ingressant a l'altra cobla local «La Lira», la qual pel fet de no sortir massa sovint li permetia restar més temps a casa. La seva vinculació a «La Lira» es mantení fins l'any 1.920, que abandonà definitivament les activitats musicals.

Entre el nou director dels «Montgrins» (Vicenç Bou) i els Vallespí existiren sempre molt bones relacions. Tant és així que al seu costat arribaren a tocar els tres fills d'Enric Vallespí, detall aquest prou simptomàtic, sobretot si tenim en compte que els components de la família Vallespí han estat sempre una gent molt unida i una disparitat de criteri entre pare i fills hauria estat una cosa impensable en una qüestió tan important per a tots ells com és ara la de la música.

L'aspecte físic

Existeixen algunes fotografies del pare Vallespí, sobretot de l'època que formà part dels «Montgrins» i també de «La Lira». En la més antiga que hom conserva dels «Montgrins» (en Vallespí encara no tenia quaranta anys) llueix bigoti i barba i porta el barret fosc un xic de gairell. Té el tenor creuat damunt dels genolls. Amb una mà sosté l'instrument per tal d'evitar que rodoli i l'altra descansa damunt les espatlles d'una criatura, que no és altra que el seu fill petit Josep (detall molt poc sovintejat a les fotografies de les cobles). El posat d'Enric Vallespí és serè i aplomat, amb un cert aire distingit, aspecte aquest que es confirma si observem amb atenció una altra fotografia dels «Montgrins», feta l'any 1.895, en la qual els músics apareixen en formació d'orquestra.

Activitats musicals

L'Enric Vallespí fou un solista de clarinet de vàlua considerable. Ha perdurat el record de les seves interpretacions d'algunes de les obres predilectes del públic del seu temps, peces aptes pel lluïment del seu instrument: «El carnaval de Venècia» i «Ervin».

Es dedicà, amb força encert, a l'ensenyament. Entre els seus deixebles cal incloure el seu fill Enric (tot i que inicià als seus tres fills en les beceroles de la música, amb qui treballà més a fons fou amb l'Enric), el seu company dels «Montgrins» Manel Sánchez Víctor Bou els germans Tauler, etc. El seu gran amic de tota la vida fou, sens dubte, Pere Rigau «Barretó». Aquesta vinculació es veié interrompuda a rel de la mort del «Barretó». Una altra amistat molt sòlida fou la que l'uní amb en Frederic Torrent, de Palafrugell, de qui més endavant seria consogre.

Enric Vallespí va ésser, en tot moment, un bon bosquetà, molt afecionat a anar a «caçar» bolets i a cercar espàrrecs. També dedicà bona part dels seus ocis als jocs de cartes («butifarra» i «canari», sobretot), els quals aprengué dels seus companys tapers en els anys de joventut. Morí a Torroella l'any 1931.

Segona generació de músics

Si la primera generació dels Vallespí músics presenta l'empenta inicial i les inquietuds promotores d'Enric Vallespí, els seus fills vénen a representar una continuïtat en aquesta dedicació, si bé amb un bagatge tècnic i una preparació molt més complets en tots els aspectes. Els tres fills d'Enric Vallespí: Joaquim, Enric i Josep, se sentiren esperonats per l'exemple patern i portaren a cap una molt valuosa activitat musical.

El primer Vallespí pertanyent a aquesta segona generació que es donà a conèixer en la faceta professional va ésser, lògicament, i per raons d'edat, el germà gran, o sia en Joaquim.

Joaquim Vallespí i Pòlit

Les seves dades biogràfiques són les que fins l'hora present han gaudit de més difusió, sobretot a partir de la diada d'homenatge i record que hom li dedicà a Torroella (11 de febrer de 1973). Amb motiu d'aquesta commemoració fou editat un programa que donava a conèixer diversos detalls referents a la vida del mestre Joaquim Vallespí, els quals segons sembla, procedien de l'arxiu familiar i foren ordenats per Pere Castells.

En Joaquim Vallespí nasqué a Torroella el 9 de març de 1885. La llar paterna radicava aleshores al carrer de la Porta Nova, que en l'actualitat s'anomena de Josep Sabrià. Els orígens de la seva vocació musical aparèixen molt ben definits a l'estudi aparegut al programa abans esmentat: «Fill d'un músic notable, viu exemple d'aquells heroics professionals del segle passat, figura també eminent de la història musical de Torroella, company i col·laborador del gloriós mestre Pere Rigau en la fundació de la cobla «Els Montgrins», Joaquim Vallespí va heretar per la sang i la tradició familiar el seu profund sentit musical».

Els seus mestres foren, entre d'altres, Pere Rigau «Barretó» i Josep Pi, de Pals (pare del preclar metge Pi i Figueras), amb qui aprengué nocions d'harmonia i composició. Fou instrumentista de flabiol, violí i trombó. Entrà a formar part de la cobla «Els Montgrins» l'any 1903 (juntament amb en Vicenç Bou), de la qual en fou el director artístic a partir de l'any 1930, que succeí a Narcís Paulís, qui ocupà el càrrec que havia deixat lliure precisament en Vicenç Bou l'any 1928.

A partir de l'any 1909 es va fer càrrec de la representació de la cobla, la qual heretà del seu pare. Un any abans (1908), havia entrat el seu germà Enric i el 1916 ho feia l'altre germà, Josep.

La composició

Paralelament a la seva tasca d'instrumentista, director de cobla i representant Joaquim Vallespí es dedicà, amb particular bon gust i encert, al conreu de la composició. En el programa al qual hem al·ludit abans, apareix molt ben especificat el sentit estètic de la seva obra musical: «Fruit de la seva inspiració creadora, el mestre Joaquim Vallespí ens ofrena una prolífica obra sardanística que excel·leix per la seva línia equilibrada, serena, sincera, sense estridències. El llarg glossari de les seves composicions estan totes elles amarades del més pur ressò musical autòcton. Són obra d'un artista plenament conscient del sentit genuí de la sardana». En total es conserven vuitanta-nou sardanes d'aquest autor. Tot i que actualment i per raons que costa de comprendre, les sardanes d'en Joaquim Vallespí es toquen molt poc, algunes d'elles assoliren, en altra temps, una innegable popularitat a casa nostra, sobretot: «Francesca» (3), «Ensomni», «Volves de neu» (4), «Flors i violes», «Avelina», «Organyà», «Del cor als llavis» i d'altres.

També creà diverses obres pertanyents a altres gèneres: estudiantines, caramelles i ballables de l'època.

Músic integral

Director de cobla nat, dotat d'un gran talent i una fina intuïció, es preocupà sempre per treure el màxim profit de tot el conjunt instrumental, defugint la rutina i l'amanerament. En la faceta d'instrumentista dins la cobla no es lliurà mai a cap mena de tasca que permetés el seu lluiïment personal. Dotat d'una gran intel·ligència i una molt remarcable sensibilitat artística, Joaquim Vallespí comprenia prou bé que les seves dots d'interpret es posaven de manifest a través del violí. Fou un violinista molt estimable, de tècnica acuradíssima. Algunes de les seves interpretacions assoliren una justa anomenada als ambients musicals de les contrades gironines: «Aires bohemios» (Pablo Sarasate), «Souvenir» (inspirat en el motiu central d'un concert de Haydn) i «María de Padilla», etc.

Una altra faceta especialment rellevant de la seva tasca la constituí la seva activitat orientadora i formativa de les futures generacions d'excel·

(3) Sardana gravada en disc per la cobla «Els Montgrins», dirigida per Martirià Font. Tenora: Agustí Monguillod. Fiscorn: Enric Vilà. RCA 3L 14005.

(4) Gravada en disc per la cobla «Caravana». Impacto EL-128. Torroella, Ciutat pubilla.

lents professionals de la música. Arran d'aquest punt la seva vocació de pedagog constituí un aliat d'importància decisiva de cara als fruits de la seva dedicació. Deixebles seus foren, entre molts d'altres: Ricard Parés, Agustí Monguïlod, Joaquim Juanmiguel, Joaquim Ferrer, Joan Sadurní, etc.

Cal no oblidar tampoc la seva dedicació a la direcció de masses corals, sobretot l'«Orfeó Torroellenc», del qual rebé, en penyora de gratitud la seva batuta d'honor.

Altres activitats

La personalitat paterna constituí, en els anys de joventut, l'exemple que es proposà de seguir i imitar. En aquest aspecte la vinculació amb el pare fou molt intensa, havent heretat d'ell no sols la predisposició envers la música sinó molts dels seus hàbits i aficions. Home llarg de lectures i gens mal dotat per l'exercici de la tasca de creació literària, arribà a publicar algunes poesies a la revista «Emporium». L'uní una gran amistat amb el notable pintor torroellenc Josep Maria Mascort. Persona discreta i modesta, posseïdora d'una bonhomia exemplar, mai no tingué cap mena d'interès per tal de contribuir a la difusió del seu nom i la seva obra. Pel contrari, s'esforçà per passar sempre desapercebut, refugiant-se al redós de la llar familiar al costat dels seus i en contacte gairebé permanent amb els seus germans.

L'Enriquet Vallespi

El germà segon, Enric Vallespi, nascut a Torroella (20 de febrer de 1891) va fer l'aprenentatge musical amb el seu pare, el seu germà gran Joaquim i el mestre Pere Rigau «Barretó». Instrumentista de tenora, clarinet i saxo entrà a formar part dels «Montgrins» l'any 1908. Llevat d'un breu parèntesi, tota la seva vida i la seva activitat musical han estat dedicades a la cobla «Els Montgrins». Instrumentista de clarinet molt rellevant, seguí en aquest terreny les orientacions del seu pare. Algunes de les seves interpretacions foren molt celebrades pels nostres auditoris, sobretot diverses adaptacions per a clarinet solista i orquestra de fragments d'òperes italianes: «I puritani» (Donizetti), «Rigoletto» (Verdi), etc., i un concert per a clarinet i orquestra que li escrigué el compositor Jaume Brunet, de Roses. Entre els seus nombrosos deixebles cal esmentar els notables instrumentistes Joan Roviras, Pere Cortada, Joaquim Ribas «Quim de Serra», etc.

Josep Vallespi

Aquest gran instrumentista de contrabaix nasqué a Torroella el 2 d'agost de 1895. Inicialment practicà el cornetí amb en Martí Vidal, entrant a formar part de la cobla «La Lira» l'any 1913, a la qual pertanyé fins el 1916, que passà als «Montgrins». Fou aleshores que comprengué que les condicions

La cobla "Els Montgrins" durant la direcció del mestre Vicenç Bou. Any 1924.
A la dreta de la fotografia els germans Vallespi: Joaquim (Trombó), Enric
(Segon tenor) i Josep (Contrabaix).

del seu llavi no eren pas les més escaients per a dedicar-se de ple al cornetí, iniciant els estudis de contrabaix amb el mestre Pere Valls, professor del Conservatori del Liceu i instrumentista de contrabaix de la Banda Municipal de Barcelona (innovació promoguda i introduïda pel mestre Joan Lamotte de Grignon, director de la Banda barcelonina). De la mà del mestre Pere Valls, màxima figura del seu temps, que també havia estat solista de l'«Orquestra Pau Casals» (5), Josep Vallespí esdevingué un instrumentista de condicions excepcionals, gairebé úniques dins el món de la sardana i de la cobla. Restà vinculat als «Montgrins» fins l'any 1939 i al costat dels altres dos germans Vallespí protagonitzà, juntament amb els seus companys de cobla, la famosa anada dels «Montgrins» a París.

L'anada a París

De la memorable anada de la cobla «Els Montgrins» a París l'any 1928 en foren protagonistes, tal com acabem de dir, ni més ni menys que tots tres germans Vallespí, esdeveniment del qual guardaren un record imborrable i que encara avui evoquen els dos sobrevivents d'aquell estol de músics de raça: Enric i Josep.

No oblidem que en aquella època el representant de la cobla era en Joaquim Vallespí. El lloguer fou promogut per la Comissió Organitzadora de l'Exposició Internacional de Barcelona de l'any 1929, degut sobretot a la iniciativa d'en Joan Noguera i Solé, peoner dels organitzadors sardanistes radicats a Barcelona, molt interessat i preocupat per a promocionar les cobles empordaneses. El contracte era per actuar durant dos mesos al «Grand Casino» de París, els quals podien ésser prorrogats a quatre mesos o més, si existia acord entre ambdues parts. Un cop finit el plaç inicial de dos mesos i atesos els èxits que «Els Montgrins» assolien diàriament, els organitzadors proposaren la solució de la pròrroga. Aquest projecte fou sotmès a votació entre els components de la cobla, decidint la majoria el retorn a Catalunya, degut sobretot a unes molt comprensibles i explicables raons de tipus familiar. Els membres de la cobla eren aleshores: Narcís Paulís (flabiol), Pere Ferrer (primer tible), Telm Ronclosa (segon tible), Lluís Cotxo (primer tenor), Enric Vallespí (segon tenor), Josep Pascual (primer trompeta), Josep March (segon trompeta), Josep Cristòfol (primer fiscorn), Salvi Bach (segon fiscorn), Joaquim Vallespí (trombó) i Josep Vallespí (contrabaix).

La base d'aquestes actuacions al «Grand Casino» de París, la constituïa la intervenció de la cobla en una revista de la qual formaven part diversos quadres d'ambient relatius a algunes regions espanyoles: Aragó, Andalusia, Catalunya, etc. El quadre corresponent a Catalunya havia estat creat per Olaguer Junyent, escenògraf, que vingué a Torroella per tal de copsar mi-

(5) Joan Alavedra. «Pau Casals». Biblioteca Aedos, núm. 32. Barcelona-1962.

lior l'ambient (6). L'escena representava la plaça de Torroella de Montgrí en la diada de la Festa Major, amb la parella dels gegants, els sardanistes i la cobla. Els components de la cobla duïen la indumentària típica del pagès català, amb la seva corresponent barretina. Els dansaires, que també lluïen vestimenta apropiada, ballaven davant el sorprès públic de París una sardana, amb l'acompanyament musical a cura dels «Montgrins». La sardana que s'interpretava havia estat escollida per la directora de la revista després d'haver-ne escoltat unes quantes. Es tractava de «L'espigolera», de Vicenç Bou. El dia del debut, abans de «L'espigolera» la cobla executà «un curts i un llargs» de la sardana «Juny», de Juli Garreta. Però la direcció del «Grand Casino» considerà escaient no programar-la més, car es produïren diverses exclamacions, crits, veus i visques entremig del públic per part d'algun català que es trobava a París (cal no oblidar que Catalunya vivia en aquells moments l'experiència de la Dictadura). De totes maneres, per tal de deixar constància del seu nivell artístic, «Els Montgrins» oferiren un concert de sardanes als salons de l'esmentat «Grand Casino», concert al qual assistiren, per invitació, diverses personalitats del món de la música, les arts i les lletres franceses. Foren programades sardanes degudes als mestres: Juli Garreta, Francesc Pujol, Vicenç Bou, Josep Serra, Eduard Toldrà, etc.

Aquest concert constituí un veritable esdeveniment musical. Cal remarcar que entremig de la concurrència es trobava l'artista Pablo Picasso, qui manifestà el seu entusiasme en escoltar la sardana «Isabel», de Juli Garreta, felicitant a tots els components de la cobla i de manera especial, al seu director artístic, mestre Narcís Paulís.

Una decisió lamentable

Els tres germans Vallespí constituïen el suport fonamental de la cobla «Els Montgrins». Per espai d'anys i anys contribuïren no sols a mantenir el seu prestigi, sinó que fins i tot a incrementar-lo amb el fruit de llurs aportacions personals. Festes Majors, aplecs, audicions de tota mena, concerts i saraus a l'engròs... Es vivien uns bons moments i els lloguers sovintejaven. Els músics es guanyaven la vida i el nivell de les cobles de categoria s'incrementava més i més, amb la pruija d'ésser considerades superiors a les formacions rivals. Aquesta situació gairebé increïble semblava que havia de durar sempre més. Però, de cop i volta, vingué l'esclat de la guerra civil 1936-1939. I un cop finí aquesta, els Vallespí es varen veure separats dels «Montgrins», juntament amb dos membres més de la mateixa cobla: el tible Josep Font i Grau i el trompeta Ignasi Company.

(6) A l'exposició de records de Pau Casals existent al seu xalet de Sant Salvador del Vendrell, figura un oli d'Olaguer Junyent titulat «Sardanes» (Torroella de Montgrí, 1931), fruit de l'estada de l'artista a Torroella i obra directament relacionada amb el tema que tractem.

La cobla "Els Montgrins" a l'any 1931. Drets, d'esquerra a dreta: Josep March, Ignasi Company, Josep Cristòfol, Ricard Anglada, Joaquim Vallespi i Josep Vallespi. Asseguts: Joaquim Torrent, Francesc Teixidor, Lluís Felip, Lluís Cotxo i Enric Vallespi.

Una trista etapa

En trobar-se fora dels «Montgrins», els germans Vallespí (dos d'ells casats i amb família al seu càrrec) varen perdre l'únic suport material que tenien, car per raó de la seva absoluta dedicació a la música no posseïen cap altre negoci. Els seus col·legues Ignasi Company i Josep Font, igualment apartats, tenien altres mitjans per a defensar-se la vida i, per tant, la seva situació no era pas tan delicada.

Es cert que durant aquesta trista etapa foren rebuts amb els braços oberts pels components de la família Ferrer, de Verges, que portaven la cobla-orquestra «L'Emporitana», de l'esmentada localitat. Però els guanys, en relació amb els que tenien als «Montgrins», eren molt precaris. Al cap de molt poc temps de produir-se aquest fet (i dins el mateix any 1939) el germà petit, Josep, sense passar per «L'Emporitana» entrava d'instrumentista de contrabaix a la famosa cobla «La Principal» de La Bisbal.

Posteriorment (1946) Joaquim Vallespí abandonaria «Els Montgrins» per a ingressar a la cobla «La Principal» de L'Escala, on restà fins la seva jubilació i on coincidí amb un altre il·lustre empordanès, Josep Blanch Reynalt, fiscornaire, compositor i ex-director de «La Principal» de Perelada. Joaquim Vallespí morí a Torroella el 5 de gener del 1961.

El seu germà Enric seguiria vinculat als «Montgrins» fins la seva jubilació (1958), havent-se fet càrrec de la representació d'aquesta cobla durant el període 1946-1958. Persona molt coneguda i estimada als ambients sardanistes i posseïdor d'un alt sentit de la companyonia i l'amistat, Enric Vallespí ha estat molt vinculat a diverses figures musicals catalanes, sobretot els mestres Eduard Toldrà i Francesc Pujol. L'amistat amb el mestre Francesc Pujol la compartí amb el seu germà Josep, que també havia estat bon amic de Pau Casals i Joan Lamotte de Grignon.

«La Principal» de La Bisbal

Josep Vallespí pertanyé fins l'any de la seva jubilació (1960) a «La Principal» de La Bisbal. Durant aquests vint-i-un anys tingué oportunitat d'intervenir als aplecs, audicions i concerts de més relleu i compromís, als quals cal afegir algunes sortides a l'estranger, sobretot «tournées» artístiques per terres de França i Alemanya (a Colònia, als Festivals Internacionals de la Ràdio, l'any 1956).

Nosaltres recordarem sempre més aquells passatges de tantes i tantes obres en les quals el contrabaix de Josep Vallespí aportava la seva vibració càlida, pulcra i sentida: Aquell inici del primer temps de la «Simfonia Inacabada» de Schubert, aquells passatges de «Scheherazada» (Rimsky Korsakow), «El Príncep Igor» (Borodin), la «Rapsòdia hongaresa n.º 2» (Liszt), «Capricho Italiano» (Txaikovsky), el poema «Canigó» (Martínez Valls), etc. etc.

El record de Pau Casals

Amb motiu d'una de les seves estades a França «La Principal» de La Bisbal anà a Prada a oferir una audició de sardanes al mestre Pau Casals, molt vinculat amb aquesta formació al llarg de les dècades que precediren la guerra civil. Cal tenir en compte que des de l'any 1.911 fins el 1.936 «La Principal» celebrà un concert de sardanes als jardins de la seva casa-xalet de Sant Salvador (El Vendrell). I fou precisament gràcies a un d'aquests concerts que Pau Casals establí relació amb el compositor empordanès Juli Garreta. Josep Vallespí conserva un valuós record de la seva visita a Pau Casals. Es tracta d'una gran fotografia del mestre amb una cordialíssima dedicatòria.

Gran mestre del contrabaix

Josep Vallespí, un dels més competens instrumentistes de contrabaix que hagin estat mai al servei de cap cobla, ha exercit un veritable mestratge damunt els contrabaixistes de la nostra terra. La seva tècnica personal, tan amb l'arquet com en el «pizzicato», ha tingut moltíssims seguidors. Els seus deixebles han estat i són excel·lents instrumentistes en la seva majoria: Joan Calsina, ex-contrabaix dels «Montgrins»; Josep Viader, que havia estat component de «La Principal» de Girona; Martí Puntí, de la cobla «Amoga», Francesc Capellas, de «La Principal» de La Bisbal; Miquel Tauler, de la cobla «Baix Empordà»; Joan Fabra Bassegona, de la cobla «Girona», etc.

Un instrument històric

Al marge de la seva tècnica indiscutible, el seu bon gust i la seva acurada sensibilitat, esmentem també que Josep Vallespí ha comptat amb els serveis d'un instrument excepcional. La història del seu contrabaix és molt curiosa. El primer contrabaix l'adquirí en Josep Vallespí vers l'any 1.916, quan inicià l'aprenentatge d'aquest instrument. Es tractava d'un Guillamí de gran qualitat que actualment encara es troba en bon estat i pertany a l'instrumentista Miquel Tauler, de la cobla «Baix Empordà», de Palamós. El segon instrument (de qualitat encara superior a la del primer) l'havia de comprar pels voltants de l'any 1.926 a en Nicet Geli músic torroellenc vinculat a diverses agrupacions musicals de la nostra vila i cosí d'en Vicenç Bou. Popularment hom el coneixia per «En Nicet de la verra». En Nicet, en el seu temps, fou un tipus humà molt pintoresc. Encara avui dia circulen diversos acudits i facècies atribuïts a aquest músic.

En Nicet Geli comprà aquest contrabaix al mestre Josep Canet, fill de Torroella de Montgrí que havia estat fundador i primer representant de «La Principal» de La Bisbal (1.888) i poc temps després capdavanter artístic de l'esmentada cobla. Instrumentista de contrabaix, flabiol i violí, Josep Canet succeí a Robert Mercader en la direcció de «La Principal». Pertanyé durant vint-i-cinc o trenta anys a aquesta cobla, retornant després a «La Vella», d'on havia sortit. En seu fill Genís entrà de violinista de «La Principal» de La Bisbal

als quinze o setze anys. Als vint-i-cinc es va fer càrrec de la direcció artística succeïnt al mestre Josep Saló. Ocupà aquest lloc fins l'any 1.935 que fou reemplaçat per l'actual director, mestre Conrad Saló.

En jubilar-se l'any 1.960, Josep Vallespí va traspassar el contrabaix al seu successor, Fèlix Horcajo Viejo. Horcajo volgué modificar aquest instrument afegint-hi una quarta corda. Però tot i que l'Horcajo era un excel·lent instrumentista —bona afinació, gran musicalitat i molt de geni, sobretot en els forts de les sardanes— aquell contrabaix mai no tingué el mateix so que sabia treure-li en «Pepito» Vallespí. Aquest fet suscità molts comentaris entre els entesos. Alguns deien que la diferència en la qualitat del so era deguda al canvi d'instrumentista i altres a la modificació que havia sofert el contrabaix. Fèlix Horcajo abandonà la música a finals de l'any 1.969 per tal de dedicar-se a altres activitats, totalment deslligades de la cobla. El substituïí interinament a «La Principal» de La Bisbal Pere Clapés d'Arbúcies, que havia estat instrumentista de contrabaix de la cobla-orquestra «Maravella», de Caldes de Malavella. El seu lloc l'ocupà, a partir del Carnestoltes de 1.970, l'ex-trompeta Francesc Capellas, que havia estudiat el contrabaix tal com hem dit abans, amb en Josep Vallespí i per consell d'aquest adquirí l'instrument utilitzat per l'Horcajo. En Capellas procedí a retirar la corda suplementària i, per sort, el contrabaix recuperà el so prodigiós dels temps d'en Vallespí. Aquest instrument no ostenta cap marca enlloc. Es degut per tant, a un artesà desconegut, però el seu constructor sabia molt bé el que es feia. La seva sonoritat, literalment única, excepcional, constitueix com una mena de volta que embolcalla l'esclat de la cobla i contribueix a assuaujar el seu to aspre, endolcint-lo i comunicant-li una mena d'escalfor de brasa viva. Sempre que aquest instrument es troba en mans d'un músic prou capacitat, les notes sortides d'ell no traspuen mai fredor ni indiferència, sinó que, pel contrari, presenten una vibració càlida i fonda —íntima— que sembla emanada directament del cor.

Epíleg

Amb l'evocació del so meravellós d'aquest instrument privilegiat hem d'interrompre, sobtadament, la nostra crònica dedicada als Vallespí, músics de Torroella. La segona generació dels Vallespí no ha tingut, dissortadament, continuadors en la música. En Joaquim deixà tres filles. I en Josep en té dues. L'Enric ha restat solter. Els néts han cursat, en la seva major part, estudis universitaris: metges i enginyers sobretot. Però cap d'ells no ha seguit el camí de música. Al riquíssim arxiu familiar dels Vallespí apareixen quantitats ingents de papers de música i documents de tota mena conservant-se també el violí del seu germà Joaquim, fotografies de cobles i velles gravacions de sardanes de 78 r. p. m. En ésser creat el Museu de la Sardana de Girona pel mestre Baró Güell, els germans Vallespí lliuraren al seu fundador i principal promotor diverses partitures autògrafes de Pere Rigau «Barretó» i de Joaquim Vallespí.

ENRIC VILÀ (MENCIÓ HONORÍFICA EN EL CONCURS LITERARI «CASAL DEL MONTGRÍ» 1.976).